

ՀԱՎԻՐԾ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

վերջին երեք տարիների ընթացքում Ոստիկանության, Միգրացիայի և քաղաքացիության, Փրկարար ծառայության ոլորտներում իրականացվող քաղաքականության վերաբերյալ

Հասարակական անվտանգությունը երաշխավորող ու ապահովող առաջնային լիազորված պետական մարմինը Ոստիկանությունն է, որի խնդիրներն ամփոփվում են հանրային աջակցությամբ, օրենքների պահպանմամբ, հանցագործությունների կանխարգելմամբ, հայտնաբերմամբ և քննությամբ, ինչպես նաև հասարակական կարգի պաշտպանությամբ՝ հասարակության անդամների և նրանց սեփականության պաշտպանության առաջնային նպատակի մեջ: Իրապես, Ոստիկանությունը պետության կողմից անվտանգության ապահովման առաջնագծում է, և քաղաքացիներն՝ իրենց ամենօրյա կյանքում, ամենահաճախ են առնչվում Ոստիկանության գործունեությանը: Հատկանշական է, որ օրենսդրությամբ սահմանված դեպքերում Ոստիկանությունն ունի մարդու հիմնական իրավունքների կիրառումը սահմանափակելու, նրանց ազատությունից զրկելու և հարկադրանքի միջոցներ ու ուժ կիրառելու լիազորություն: Հետևաբար, նմանօրինակ իր իշխանության, ինչպես նաև հասարակությանը մոտ կանգնած լինելու պատճառով, ոստիկանական գործառույթների իրականացման մեթոդներն ու եղանակն ուղիղ ազդեցություն ունեն հասարակության անդամների, համայնքների և պետության անվտանգության վրա՝ առհասարակ:

Իսկ ինչ նպատակներ պետք է հետապնդի Ոստիկանության ոլորտում իրականացվող բարեփոխումային քաղաքականությունը և ինչու է անհրաժեշտ Ոստիկանության բարեփոխումը. սրանք այն հարցադրումներն են, որոնք ուրվագծում են համակարգի փոփոխությունների մոդելը՝ անվտանգության ոլորտի բարեփոխումների համատեքստում: Այդպիսի փոփոխություններն ամենից առաջ պետք է նպատակադրում ունենան վերափոխելու Ոստիկանության մարմինների քաղաքականությունն ու գործելաոճը, մշակույթն ու արժեքները՝ իրենց գործառույթներն իրականացնելու ժողովրդավարական արժեքների, մարդու իրավունքները հարգելու և օրենքի գերակայության միջոցով:

Վերջին տարիների բարեփոխումային քաղաքականության ընթացքի վերլուծությունը ևս մեկ անգամ հուշում է, որ այն ըստ ամենայնի անհրաժեշտ է առավելապես նպատակաուղղել հասնելու ժողովրդավարական ոստիկանության արհեստավարժ գործելաոճի, որը ցուցաբերում է անվտանգության նկատմամբ մարդակենտրոն մոտեցում, պաշտպանում է մարդու իրավունքները՝ ազգային օրենքներին և միջազգային իրավական ակտերին համապատասխան, արձագանքում է քաղաքացիների անվտանգային կարիքներին՝ անկախ սեռից,

տարիքից, սոցիալական կամ որևէ այլ առանձնահատկությունից, օժանդակում է հասարակության բացառապես բոլոր անդամներին, իրականացնում է արդյունավետ և գործուն հանրային ծառայություն՝ անվտանգության փոփոխվող պահանջներին, հանցավորության փոփոխվող միտումներին կամ հանրային անվտանգությանը սպառնացող նոր վտանգներին արձագանքելու անհրաժեշտությանը համապատասխան:

Վերոհիշյալի համատեքստում վերլուծությունները հանգում են այն դիտակետին, որ անհրաժեշտ է, որ բարեփոխումային քաղաքականությունը երաշխավորի ոստիկանության համակարգի գործունեության բարձր հաշվետվողականության մակարդակ և ժողովրդավարական ու հանրային վերահսկողության արդյունավետ կառուցակարգերի կիրառում: Բացառապես նման պայմաններում է հնարավոր ոստիկանության համակարգում ունենալ արդյունավետ և գործուն հանրային ծառայություն:

Ուսումնասիրություններն ի ցույց են դնում նաև Ոստիկանության համակարգի ռազմավարական բարեփոխումների ծրագրային ողջունելի այնպիսի դրույթներ, որոնք ուղղված են բարելավելու Ոստիկանության փոխհարաբերություններն անվտանգության ոլորտի այլ դերակատարների՝ դատարանների, քրեակատարողական հաստատությունների, գործադիր, օրենսդիր կամ անկախ մարմինների հետ, որոնք օժտված են կառավարման կամ վերահսկողության լիազորություններով:

Անդրադառնալով այն հարցադրմանը, թե Ոստիկանության համակարգի ինչպիսի բարեփոխում է անհրաժեշտ, պետք է նկատել, որ քաղաքական, իրավական և սոցիալական համատեքստը, որում գործում է Ոստիկանությունը, հաճախ ենթարկվում է փոփոխությունների, հետևաբար, այդպիսի պայմաններում անհրաժեշտություն է ծագում Ոստիկանության՝ որպես հանրային անվտանգության ինստիտուտի այնպիսի ձևափոխմանը, որ այն բավարարի շահագրգիռ սուբյեկտների ակնկալիքներին և անվտանգության փոփոխվող կարիքներին, որոնց այն ծառայում է: Տեսականորեն ընդունված է գնահատել, որ անվտանգության ոլորտի բարեփոխումների համատեքստում Ոստիկանության բարեփոխումները կարող են անհրաժեշտ դառնալ տարբեր պատճառներով՝ տեղական, ազգային կամ միջազգային համատեքստերով պայմանավորված, կամ դրանց համադրությամբ: Սակայն ինչպիսի համատեքստով էլ որ պայմանավորված իրականացվեն այդ բարելավումները, դրանք պետք է միտված լինեն հասարակության բոլոր անդամների համար հավասար վերաբերմունքի և հնարավորությունների հասնելուն, արդարադատության առումով՝ ունենալու իրավունքները և օրենքի գերակայությունը հարգող ու պաշտպանող ոստիկանություն, բարելավելու ոստիկանության մասին հանրային ընկալումը՝ ոստիկանության ֆինանսավորման, ծախսերի, գործունեության և լեգիտիմ դերի ու

պատասխանատվության մասին հավասարակշռված տեղեկությունների տրամադրմամբ, կոռուպցիայի վերացմանն ու բարեվարքության խթանմանը՝ ուսումնական ծրագրերի, բողոքների գործուն մեխանիզմների միջոցով և ոչ կոմպետենտ կամ կոռումպացված ծառայողների հեռացմամբ, իրավական կարգավորումների, կանոնադրությունների, ուսումնական և գործառնական ընթացակարգերի արդիականացմանն ու լավարկմանը, իրավապահ մարմինների և տեղական ու ազգային մակարդակների տարբեր մարմինների միջև բազմակողմանի համագործակցության հաստատմանը, Ոստիկանությունում ծառայության կազմակերպման արդյունավետությանը՝ բարելավելով Ոստիկանության կողմից իր օրինական պարտականությունների իրականացումը, հանրային ռեսուրսների պատշաճ օգտագործմանը:

Ոստիկանության բարեփոխումների մեկ ընդհանրական մոդել գոյություն չունի, և ցանկացած բարեփոխման գործընթաց պետք է արտացոլի տվյալ իրավիճակին հատուկ համատեքստը: Սակայն գոյություն ունեն երկու հիմնական նպատակներ, որոնք ընդհանուր են անվտանգության ոլորտի բարեփոխումների շրջանակներում իրականացվող ոստիկանության բարեփոխումների բոլոր նախաձեռնությունների համար. ոստիկանության կարողությունների և արդյունավետության բարձրացում, ոստիկանության բարեվարքության և հաշվետվողականության բարելավում: Սա նշանակում է, որ ոստիկանության բարեփոխումները երբեմն կենտրոնանում են ոստիկանության մարմինների որոշակի ներքին հարցերի վրա, իսկ երբեմն էլ ուղղված են ոստիկանական ծառայությունների կառավարմանը և վերահսկողությանը ավելի լայն անվտանգության ոլորտի շրջանակում: Ոստիկանության ներքին բարեփոխումները կարող են ներառել ոստիկանության կազմակերպական ցանկացած ոլորտ, ինչպես նաև դրա կառավարման կառույցները, օրինակ՝ կազմակերպական կառուցվածք, հրամանատարական շղթա, ոստիկանության անձնակազմ, մարդկային ռեսուրսների կառավարման քաղաքականություն, ներառյալ հավաքագրումը, ուսուցանումը, առաջխաղացումը և նշանակումները, ծառայության ավարտը, ծառայողներին տրամադրվող փաթեթները, պարգևատրումները և կարգապահությունը, կարգեր, վերահսկողության համակարգեր, էթիկայի կանոնակարգեր և գործառնական ընթացակարգեր, հատուկ կարողությունների և ստորաբաժանումների զարգացում և գործառնականացում, ոստիկանության անձնակազմի իրավունքների և անվտանգության պաշտպանությանն ուղղված կարգավորումներ, ներքին վերահսկողության, հետաքննությունների և կարգապահական ընթացակարգեր, միջոցների ներգրավում, բյուջետավորում, սարքավորումներ և ուսումնական ծրագրեր, հանրային իրազեկմանը և համայնքների ներգրավվածությանն ուղղված քաղաքականություն և ռազմավարություն: Ոստիկանության բարեփոխումները,

որոնք կենտրոնանում են ոստիկանության կառույցից դուրս գործունեների վրա, սովորաբար իրենց ազդեցությունն են ունենում ոստիկանության ռազմավարությունների, դերերի, գործառույթների, կառավարման, վերահսկողության կամ իրավական կարգավորումների և ոստիկանության աշխատանքի գործառնական մոդելի վրա: Այդ առումով՝ բարեփոխումները կարող են ներառել իրավական կարգավորումների կատարելագործում, որպեսզի դրանք արտացոլեն միջազգային իրավունքի չափորոշիչները կամ հստակեցնեն իրավապահ մարմինների դերերը և իրավասությունները, բյուջետային ընթացակարգերի լավարկում, որը նպատակ կունենա ոստիկանությունից պահանջել հաշվետվողականություն՝ միջոցների արդյունավետ կառավարման համար, ոստիկանական համակարգերի վերակազմավորում, արտաքին վերահսկողության ուժեղացում. կարող են ստեղծվել կամ արդիականացվել ոստիկանության դեմ բողոքներով զբաղվող անկախ մարմինների համար իրավասություններ կամ ազգային մակարդակում մարդու իրավունքներով զբաղվող կազմակերպություններ, որոնք պատասխանատու են ոստիկանության վերահսկողության համար՝ ոստիկանության հաշվետվողականությունը բարձրացնելու նպատակով: Ոստիկանության բարեփոխումների գործընթացը պահանջում է լայն համագործակցություն համակարգում ընդգրկված բազմակի շահագրգիռ կողմերի միջև: Սա ենթադրում է ակտիվ աջակցություն բարեփոխումներին ուղղված ջանքերին և այլ շահագրգիռ կողմերի աջակցությունը. վերահսկողության մարմինները, կառավարման մարմինները, քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունները և հանրությունը կարող են ունենալ խորհրդատվական դեր կամ ներգրավվել ուղղակիորեն: Միջազգային կազմակերպությունները կարող են աջակցել ոստիկանության բարեփոխումների ազգային ջանքերին, սակայն ազգային կառույցները միշտ պետք է առաջնորդեն այս բարեփոխումները:

Ոստիկանության բարեփոխումները սովորաբար ներառում են ռազմավարական գնահատում (կամ նախնական վերլուծություն), նախագծում և ռազմավարական պլանավորում, իրականացում և գնահատում: Բարեփոխումների կարիքի և առաջնահերթությունների գնահատումը պահանջում է ոստիկանության գործունեության կազմակերպման, անձնակազմի և այլ մարմինների, քաղաքացիական հասարակության և ընդհանուր առմամբ հանրության հետ հարաբերությունների մանրակրկիտ վերլուծություն: Հասարակության բոլոր խմբերում և ոստիկանության գործունեության բոլոր մակարդակներում տարբեր շահագրգիռ կողմերի հետ խորհրդակցությունները կօգնեն, որ հայտնաբերվեն ոստիկանությունում առկա խնդիրները, իրականացվի գենդերային հավասարության հաշվետուզում (աուդիտ), հստակեցվի, թե տարբեր դերակատարներ ինչպես են ընկալում առկա խնդիրները, սահմանվի

բարեփոխումների կարիքը, ստուգվի բարեփոխումներ իրականացնելու պատրաստակամությունը, հավաքվեն անհրաժեշտ միջոցները և օժանդակությունը: Այս տեղեկությունները կարևոր հիմք են բարեփոխումների հետագա ընթացքը գնահատելու համար: Նախնական վերլուծությունը հիմք է բարեփոխումների մանրակրկիտ ծրագրի համար, որը սահմանում է հստակ նպատակներ, դերեր և պատասխանատվություններ և սահմանում է նաև այդ նպատակներին հասնելու ժամանակացույցը: Ժողովրդավարական կառավարմանն ուղղված նպատակները, որոնք կենտրոնանում են ուժեղ վերահսկողություն ունեցող ավելի բարձր հաշվետվողականության վրա, պետք է հավասարակշռվեն գործառնական նպատակների հետ, որպեսզի ապահովվեն բարեփոխումների իրագործելիությունը և հանրային աջակցությունը: Սրա վրա կարող են ազդել մի քանի գործոններ, ներառյալ անվտանգության ոլորտի այլ մարմինների աջակցությունը, ոստիկանության նկատմամբ հանրային վերաբերմունքը և հանրության՝ ոստիկանության հետ հարաբերությունները, առկա կազմակերպական կառուցվածքը, բարեփոխումների համար առկա միջոցները: Այս փուլում անհրաժեշտ է սահմանել նաև մշտադիտարկման, վերանայման և գնահատման մեխանիզմները՝ բարեփոխումների հաջողությունը գնահատելու համար: Բարեփոխումների ծրագրի իրականացումը պահանջում է միարժեք քաղաքական աջակցություն, ֆինանսական և մարդկային ռեսուրսներ և ժամանակ: Բարեփոխումների կառավարման համակարգային մոտեցումը, ինչպես նաև ներքին և արտաքին հաղորդակցության ռազմավարությունները ապահովում են բարեփոխումների գործընթացի վերաբերյալ հստակություն և օգնում անհրաժեշտ աջակցություն մոբիլիզացնելու: Բարեփոխումները կհաջողվեն միայն այն դեպքում, եթե դրանք հասկանալի լինեն ոստիկանության ամբողջ անձնակազմին, ինչպես նաև բոլոր այն անձանց և մարմիններին, որոնք շփվում են ոստիկանության հետ: Կատարողականության կառավարման և պարզևատրումների համակարգի ձևավորումը կարող են ամրապնդել ոստիկանության արժեքներում և գործունեության մեջ կատարվող փոփոխությունները: Ամենաբարձր մակարդակից իրականացվող նվիրված առաջնորդությունը խիստ կարևոր է: Եվ անկախ ղեկավար կազմերի փոփոխություններից, բարեփոխումների համար քաղաքական աջակցությունը պետք է շարունակվի, որպեսզի երաշխավորվի բարեփոխումների ծրագրի պատշաճ իրականացումը: Ամբողջ գործընթացում տվյալների հավաքումը և նախօրոք սահմանված չափորոշիչների հիման վրա արդյունքների գնահատումը թույլ են տալիս գնահատել հաջողությունը և վերհանել այն ոլորտները, որտեղ բարեփոխումների իրականացմանն ուղղված ջանքերը պետք է փոփոխվեն: Առաջընթացի գնահատումը բարեփոխումների նախաձեռնողներին և

հանրությանը ի ցույց է դնում բարեփոխումների դրական կողմերը և օգնում ստանալու աջակցություն ոստիկանության հետագա բարելավումների համար:

Շնորհակալություն ուշադրության համար: